

РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК В УКРАЇНІ І ПОЛЬЩІ НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Збірник наукових праць

ББК 74(4УКР)+74(ПОЛ)
УДК 37(477+475)

Рецензенти: Роман Гуревич, доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України,
Олена Біда, доктор педагогічних наук, професор,
Ольга Матвієнко, доктор педагогічних наук, професор,
Олена Отич, доктор педагогічних наук, професор

Друкується за рішенням
Вченої ради Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України,
протокол №4 від 28.04.2011 р.
і Вченої ради Черкаського національного університету імені Богдана
Хмельницького,
протокол №6 від 19.04.2011 р.

Редакційна колегія:

Василь Кремень (голова),
Іван Зязюн, Анатолій Кузьмінський, Франтішек Шльосек (заступники голови)
Віктор Андрущенко, Анджей Богай, Стефан М. Квятковський, Єжи Куніковський,
Тадеуш Левовицький, Нелля Ничкало, Ніна Тарасенкова

Друкується за підтримки

голови Черкаської обласної державної адміністрації,
Героя України **Сергія Тулуба**

**Розвиток педагогічних наук в Україні і Польщі на початку
XXI століття:** зб. наук. праць. – Черкаси: Видавець Чабаненко Ю.А., 2011. –
740 с.

ISBN 978-966-493-313-8

Висвітлюються теоретико-методологічні засади модернізації освіти в контексті цивілізаційних змін в умовах глобалізаційних процесів, розкриваються особливості розвитку педагогічних наук в Україні і Польщі на початку XXI століття, обґрунтовуються концептуальні засади педагогічної майстерності в умовах неперервної освіти, аналізуються європейські контексти підготовки вчителів загальноосвітніх і професійних навчальних закладів до педагогічної дії, а також проблеми готовності педагога до інноваційної освітньо-виховної діяльності.

Для працівників вищих навчальних закладів, інститутів післядипломної педагогічної освіти, органів державної влади, аспірантів і докторантів, усіх, хто цікавиться питаннями порівняльної педагогіки.

ББК 74(4УКР)+74(ПОЛ)
© Інститут педагогічної освіти і освіти
дорослих

СТАНДАРТИ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ У СИСТЕМІ ОСВІТИ ПОЛЬЩІ

З огляду на те, що автономія ВНЗ не дозволяє втручатися ані в процес складання програм, а ні в процес формування викладацького складу, єдиним виходом з цієї ситуації є визначення освітніх стандартів для педагогічної освіти з інформатики (у ВНЗ і педагогічних коледжах), а також педагогічних компетенцій:

- в галузі інформатики як дисципліни;
- у сфері використання інформаційних технологій з обов'язковим дотриманням прийнятих правил¹.

Поняття “стандарт” з'явилося в польській мові порівняно недавно. На початку ХХ століття цього слова не було навіть у словнику польської мови.

У системі освіти існують різні підходи до визначення поняття “стандарты”. Уперше визначення та обґрунтування сутності цієї дефініції подав професор Ян Мьодек (Jan Miodek): це “рівень чогось, який відповідає визначеним нормам”. Стандарти можуть слугувати для визначення якості програм навчання, рівня досягнень учнів та рівня підготовки вчителів².

З поняттям “компетенції” пов'язаний термін “стандарт професійних кваліфікацій”.

Стандартом професійних кваліфікацій вважаються визначені вміння і навички, яким відповідає особа, а також необхідні позиції, посади, які може обіймати працівник відповідно до професії, реалізуючи при цьому професійні завдання, результатом яких стає виріб або послуга, що відповідають визначеним нормам (стандартам).

Потребує розв'язання проблема перенесення стандарту професійних кваліфікацій до системи освіти для встановлення співвідношення між кваліфікаційними вимогами окремих рівнів професійних кваліфікацій, з реалізацією процесу навчання у шкільній системі³.

Дотримання загальнодержавних норм (стандартів) у сфері професійних кваліфікацій забезпечує високу якість професійного і безперервного навчання відповідно до вимог ринку праці. Стандарт професійних кваліфікацій – це вид норми, що охоплює робітничі кваліфікації, необхідні для виконання типових професійних завдань згідно з вимогами до певної посади в межах певної професії.

В Україні державні стандарти вищої освіти забезпечують формування змісту освіти, який дає змогу випускнику вищого навчального закладу виконувати

¹ Кедрович Гжегож. Теория и практика использования компьютерных технологий в общеобразовательных и профессиональных учебных заведениях Польши / Пер. с пол. Г. А. Цисовской. – К.: Вища шк., 2001. – 355 с.

² Sysło Maciej M. Standardy przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki // Komputer w szkole. – 2003. – № 2. – S. 43-56.

³ Baraniak Barbara. Kwalifikacje czy kompetencje – kryterium standaryzacji kwalifikacji zawodowych oraz upowocześnienia kształcenia zawodowego // Standaryzacja kształcenia zawodowego. – 1998. – S. 20-34.

професійні завдання, що визначаються вимогами у сфері праці, науки, культури та можливість визначення рівня освітньої та професійної підготовки фахівця⁴.

Стандарти вищої освіти є основою якості освітньої діяльності вищих навчальних закладів. Державний стандарт вищої освіти містить такі складники:

- перелік кваліфікацій за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями;
- перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями;
- вимоги до освітніх рівнів вищої освіти;
- вимоги до освітньо-кваліфікаційних рівнів вищої освіти.
- перелік спеціалізацій за спеціальностями;
- варіативні частини освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників вищих навчальних закладів;
- варіативні частини освітньо-професійних програм підготовки;
- варіативні частини засобів діагностики якості вищої освіти;
- навчальні плани;
- програми навчальних дисциплін⁵.

Стандарти професійних кваліфікацій почали інтенсивно розроблятися Європейським Фондом Навчання в Турині. У лютому 1995 р. команда експертів з десяти європейських держав під керівництвом генерального федерального секретаря інституту професійного навчання в Берліні Германа Шмідта (Hermann Schmidt), затвердила спільні ознаки стандартів професійних кваліфікацій з урахуванням різних поглядів на цю проблему.

Сформовано основні визначення стандарту професійних кваліфікацій: "Стандарти містять загальний опис професійних завдань у контексті певної професії, пов'язаних з уміннями й кваліфікаціями".

Колектив експертів Європейського Фонду Навчання погодив з визначенням стандартів також перелік складових, які вони повинні містити. Отже, стандарти кваліфікації вміщують рівень кваліфікації, зміст навчання, час навчання, контрольну систему, освітні матеріали, освітню базу та рівень технічної освіти⁶.

Стандарти підготовки вчителів у сфері інформаційних технологій у Польщі введено в 90-х рр. XX ст. Крім того, визначено терміни перепідготовки вчителів, з'ясовано ресурси, спрямовані на реалізацію стандартів для вчителів.

Сьогодні можна чітко виділити групи стандартів, що визначають найважливіші напрями реформування системи освіти, стандарти навчання, стандарти підготовки вчителів. М. Сисло (M. Sysło) охарактеризував стандарти підготовки вчителів через спосіб і сферу інформаційної освіти⁷:

⁴ Кабінет Міністрів України, Постанова від 7 серпня 1998 р. № 1247 Київ, Про розроблення державних стандартів вищої освіти http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/zakon/p_1247.htm

⁵ Закон України Про вищу освіту <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2984-14>

⁶ Butkiewicz Michał. Standardy kwalifikacji zawodowych jako kryterium obiektywizacji i unowocześniania kształcenia zawodowego // Standaryzacja kształcenia zawodowego. – 1998. – S. 52-67.

⁷ Sysło Maciej M. Standardy przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki // Komputer w szkole. – 2003. – № 2. – S. 43-56.

а) рішення Міністерства освіти Польщі, що стосуються стандартів щодо підготовки вчителів у сфері інформаційних (ТІ) технологій;

б) інституція, що опрацьовує і затверджує освітні стандарти, – Міністерство освіти Польщі.

Стандарти стосуються:

- кожного вчителя;
- учителя інформаційних технологій, тобто вчителя, який викладає інформатику в початковій школі;
- вчителя інформатики в гімназії;
- учителя інформатики у сфері загального навчання в постгімназичній школі;
- шкільного координатора з інформаційних технологій, тобто вчителя, який додатково виконує функцію радника у сфері застосування інформаційних технологій у навчанні.

Стандарти підготовки вчителя інформаційних технологій визначаються предметом інформатики в початковій школі; предметом інформатики в гімназії; предметом інформатики у сфері загального навчання в постгімназичній школі⁸.

Розроблені стандарти підготовки вчителів у сфері інформаційної технології та інформатики – це приклад визначення спільної бази для ВНЗ, що займаються підготовкою вчителів. Серед багатьох умінь, яких повинен набути вчитель, – компетенції у сфері організації процесу навчання.

Інформаційні технології – це необхідна складова сучасного життя та освіти людини. Учителі вкладають це поняття у Стандарти підготовки вчителів у сфері інформаційних технологій та інформатики. Стандарти необхідні для того, щоб формувати в учителів уміння застосувати ІТ. Такі стандарти існують не лише в Польщі. Комп'ютерні технології у навчанні активно використовуються в усьому світі. Так, дослідження, проведені в Швеції, свідчать, що більшість учителів вважає ІТ надзвичайно креативним, а також корисним інструментом у роботі з учнями, незважаючи на значні зусилля й час, необхідний для підготовки до таких занять⁹.

Стандарти підготовки вчителів ухвалені Міністром освіти Польщі 23 вересня 2003 року та 7 вересня 2004 року. Їх ухвалення на початку нового навчального року не дозволило ввести учительську ординатуру з двох спеціальностей на деяких напрямках підготовки у 2004/2005 році. Здобуття освіти з двох спеціальностей вимагає реалізації:

- стандартів навчання з першої спеціальності;
- предметів з додаткової спеціальності – мінімум 400 годин;
- предметів підготовки вчителів – мінімум 360 годин;
- педагогічних практик – мінімум 180 годин;

⁸ Sysło Maciej M. Standardy przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki // Komputer w szkole. – 2003. – № 2. – S. 43-56.

⁹ Szymanowska Ewa. Kształcenie nauczycieli z informatyki i TI // Informatyczne przygotowanie nauczycieli: kompetencje i standardy kształcenia. – 2006. – S. 43-46.

– збільшення кількості занять з інформаційних технологій¹⁰.

Важливо, що стандарти стосуються всіх учителів. Велике значення в них надається інформаційним технологіям, ураховуються завдання й потреби школи.

Як зазначає З. Ледуховскі (Z. Ledóchowski), підготовка вчителів у сфері інформатики визначена компетенціями. Досі підготовці вчителя інформатики не приділялося належної уваги¹¹.

Але зараз Міністерство освіти Польщі визначило компетенції, яких повинні набуті вчителі у процесі професійної підготовки. Це компетенції у таких сферах: 1) дидактичній; 2) виховній та суспільній – пов'язані з умінням розпізнавати потреби учнів та здібностями до взаємодії з іншими людьми, 3) креативній – здібність до самоосвіти, інноваційних дій разом з адаптаційними здібностями, маневреністю та гнучкістю; 4) праксеологічній – що виражаються дієвістю у плануванні, реалізації, організації, контролі та оцінці освітніх процесів; 5) комунікаційній – що виражаються дієвістю вербальних і невербальних дій в освітніх ситуаціях, а також знанням хоча б однієї іноземної мови; 6) інформаційно-медіальній – що виражаються в умінні користуватися інформаційними й комунікаційними технологіями, а також упроваджувати їх у процес навчання¹².

Стандарти компетенцій учителя, безсумнівно, мають відобразитися в професійних функціях вчителя.

Польські стандарти професійних кваліфікацій становлять систему призначених (вимірних) норм, що визначають рівень знань і умінь, для кожного рівня навчання, спеціальності, а також професійної ординатури.

Польські стандарти професійних кваліфікацій поєднують чотири елементи:

- система програмних стандартів (SSP);
- система контрольних стандартів (SSK);
- система стандартів номінацій (SSN);
- система стандартів забезпечення (SSZ).

Слід підкреслити, що в конструкції Польських стандартів професійних кваліфікацій, а особливо її складових систем, використано досвід програмних спеціалізованих комісій професійних предметів при колишньому Міністерстві промисловості і торгівлі.

Зазначимо, що стандарт професійних кваліфікацій – це зафіксовані норми, що визначають професійні завдання, які має виконати певна професійна група, сфера знань і професійних умінь разом з комплектом теоретичних і практичних критеріїв¹³.

Рішенням Європарламенту і Європейської Ради від 5 грудня 2003 р. затверджено багаторічну програму – чіткий план ефективного впровадження

¹⁰ Wasiak Anna, Wypych-Stasiewicz Anna, Stronka-Lewkowska Ewa. Kilka uwag o nowych standardach kształcenia nauczycieli // Pedagogiczno- psychologiczne kształcenie nauczycieli. – 2005. S. 205-208.

¹¹ Ledóchowski Zbigniew. Czy już o krok od standardów? // Informatyka w szkole. – 2003. – № XIX. – S. 189-193.

¹² Lewandowska-Kidoń Teresa. Kompetencje nauczycieli szkoły współczesnej // Nauczyciel kompetentny: teraźniejszość i przyszłość. – 2007, S. 184-198.

¹³ Butkiewicz Michał. Struktura modelu polskich standardów kwalifikacji zawodowych // Standaryzacja kształcenia zawodowego. – 1998. – S. 108-116.

інформаційно-комунікаційних технологій у системах освіти в Європі під назвою "E-Edukacja" (eLearning) – навчання за допомогою медіа. Мета програми полягає в пристосуванні європейських систем освіти до потреб економіки, спираючись на знання, а також пропаганду нових, основних компетенцій, особливо у сфері нових медіа та інформаційно-комунікаційних технологій¹⁴.

Стандарт навчання технічно-інформаційної освіти, ухвалений Міністром освіти Польщі у 2003 році, скерування технічного виховання змінилося на технічно-інформаційну освіту. Того ж року розроблено перші стандарти з цього напрямку. У програмі переважають такі основні предмети: математика, фізика і хімія, а також спеціальні з різних галузей інженерії: наука про матеріали, технічна механіка, термодинаміка, автоматика, електроніка та ін. Недолік – недостатня кількість психолого-педагогічних предметів, які необхідні для здобуття учительської кваліфікації.

У стандартах 2003 року запропоновано тільки чотири інформаційні предмети: основи інформатики та інформаційних систем, програми для користування і мультимедійна техніка, комп'ютерна допомога в техніці та сучасна інформаційна техніка, а також комп'ютерні мережі й мережеві аплікації. Інформаційна освіта в межах напрямку ETI (Edukacja Techniczno-Informatyczna (технічно-інформатичне навчання) не становить навіть четвертої частини обов'язкових занять.

Стандарти підготовки вчителів у сфері користування ІТ – своєрідний довідник у виборі навчання та вдосконалення освіти. Особливо стандарти необхідні ВНЗ у процесі підготовки вчителя інформатики. Відповідні роботи в цьому напрямі вже проводяться в педагогічних ВНЗ. Стандарти підготовки вчителів розраховані на підготовку вчителів у ВНЗ та післядипломну освіту, яка здобувається поза ВНЗ¹⁵.

Безумовно, стандарти не обмежуються компетенціями, які потрібно набути вчителям, що викладають інформаційні предмети. Варто враховувати зміст програм і завдання школи, що виникають у сфері застосування інформаційних технологій при вивченні різних предметів. Стандарти чітко формулюють завдання та ставлять вимоги до вчителя як до особистості та фахівця, який готовий працювати з учнями¹⁶.

Отже, стандарти існують для того, щоб формувати в учителів уміння застосувати інформаційні технології. Не тільки в Польщі, але й в усьому світі у зв'язку з науково-технічним прогресом використовується комп'ютерна допомога у навчанні. Майбутній учитель інформатики має бути свідомий у сфері своїх компетенцій, щоб готувати громадян до повноцінного існування в інформаційному суспільстві. В свою чергу працюючому вчителю стандарти можуть допомогти у визначенні сфери вдосконалення.

¹⁴ Juszczyk Stanisław. Kompetencje współczesnego nauczyciela w zakresie stosowania w edukacji technologii informacyjno-komunikacyjnych // Ewolucja kwalifikacji nauczycieli w kontekście przemian edukacyjnych. – 2007, S. 183-196.

¹⁵ Sysło Maciej M. Standardy przygotowania nauczycieli w zakresie technologii informacyjnej i informatyki // Komputer w szkole. – 2003. – № 2. – S. 43-56.

¹⁶ Ledóchowski Zbigniew. Czy już o krok od standardów? // Informatyka w szkole. – 2003. – № XIX. – S. 189-193.